

Hirsi Jamaa o.fl. gegn Ítalíu - Yfirdeild

Dómur frá 23. febrúar 2012

Mál nr. 27765/09

1. gr. Gildissvið sáttmálans

3. gr. Bann við ómannúðlegri og vanvirðandi meðferð

4. gr. 4. viðauka. Bann við hópbrottvísun útlendinga

13. gr. Réttur til raunhæfs úrræðis til að leita réttar síns

Hælisleitendur. Yfirráðasvæði og lögsaga. Meðferð hælisbeiðni. Brottvísun.

1. Málsatvik

Kærendur eru ellefu ríkisborgarar Sómalíu og þrettán ríkisborgarar Erítreu. Þeir voru í u.þ.b. 200 manna hópi sem sigldi frá Líbíu á leið til Ítalíu á þremur bátum árið 2009. Þann 6. maí 2009, þegar bátarnir voru staddir á leitar- og björgunarsvæði Möltu, stöðvuðu ítölsk varðskip þá. Farþegarnir voru færðir um borð í ítölsku skipin og fluttir til Trípólí, höfuðborgar Líbíu. Kærendur segja að á leiðinni hafi ítölsk yfirvöld hvorki skýrt þeim frá hvert ferðinni væri heitið né kannað deili á þeim. Þegar til Trípólí kom eftir 10 klukkustunda sjóferð voru þeir afhentir líbískum yfirvöldum. Lýsti ítalski innanríkisráðherrann því yfir á blaðamannafundi 7. maí 2009 að aðgerðirnar hefðu verið í samræmi við tvíhliða samninga við Líbíu og að þær mörkuðu tímamót í baráttunni gegn ólöglegum innflutningi fólks frá Afríku. Í þingræðu 25. maí 2009 sagði ráðherrann yfir 470 manns þegar hafa verið stöðvað á úthafinu og flutta til Líbíu í samræmi við samningana. Áleit hann þetta til þess fallið að fækka tilraunum til smygls fólki og mansals, að bjarga mannslífum á hafi úti og auk þess draga úr leynilegri landgöngu flóttamanna við strendur Ítalíu. Á árinu 2009 fóru fram níu aðgerðir, líkt og þær sem voru til skoðunar í þessu máli. Þann 26. febrúar 2011 lýsti ítalski varnarmálaráðherrann því yfir að tvíhliða samningarnir við Líbíu hefðu verið felldir úr gildi tímabundið í kjölfar óróans í Líbíu. Samkvæmt upplýsingum sem lögmenn kærenda lögðu fram hjá Mannréttindadómstólnum hafa tveir kærenda látist og eru ástæður þess óþekktar. Á tímabilinu júní til október 2009 höfðu fjórtán kærenda fengið stöðu flóttamanna hjá skrifstofu flóttamannafulltrúa Sameinuðu þjóðanna í Trípólí. Eftir uppreisnina í Líbíu í febrúar 2011 tók kærendum og lögmönnum þeirra að ganga verr að halda sambandi. Lögmennirnir voru, þegar dómur dómstólsins var kveðinn upp, í sambandi við sex þeirra. Dvelja fjórir þeirra í Benín, á Möltu eða í Sviss og biðja sumir þeirra svars við beiðni sinni um alþjóðlega vernd. Einn kærenda er í flóttamannabúðum í Túnis og hyggst snúa aftur til Ítalíu. Í júní 2011 fékk einn kærenda stöðu flóttamanns á Ítalíu eftir að hann hafði komist þangað ólöglega aftur.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærendur héldu því fram að ákvörðun ítalskra yfirvalda um að senda þá aftur til Líbíu hefði stofnað þeim í hættu á að sæta illri meðferð þar í landi auk þess sem þeim hefði verið stefnt í hættu á að verða sendir til baka til upprunalandanna sinna, Sómalíu og Erítreu. Bryti það gegn 3. gr. sáttmálans. Einnig héldu kærendur því fram að þeir hefðu sætt hópbrottvísun, sem bönnuð er með 4. gr. 4. samningsviðauka við sáttmálann. Loks héldu þeir því fram að brotið hefði verið gegn 13. gr. sáttmálans, þar sem þeir hefðu engin raunhæf úrræði átt á Ítalíu til að fá úrlausn um rétt sinn gagnvart brotum gegn 3. gr. sáttmálans og 4. gr. 4. samningsviðauka.

Niðurstaða

Um 1. gr.: Dómstóllinn tók fyrst afstöðu til álítaefna um gildissvið mannréttindasáttmálans og lögsögu ítalskra ríkisins. Hann tók fram að athafnir sem aðildarríki framkvæmdi eða hefðu áhrif utan yfirráðasvæðis þess gætu fallið undir lögsögu þess samkvæmt 1. gr. Ef ríki nýtti sér yfirráð sín eða boðvald gagnvart einstaklingi með aðkomu fulltrúa sinna utan yfirráðasvæðis síns, þá hvíldi á ríkinu skylda til að tryggja þeim einstaklingi réttindi samkvæmt sáttmálanum. Allt frá því að kærendur voru teknir um borð og þar til þeir voru afhentir líbískum yfirvöldum hefðu þeir verið undir óskoruðum yfirráðum ítalskra stjórnvalda bæði að lögum og í reynd, enda um borð í ítölskum herskipum þar sem

öll áhöfn var skipuð hermönnum. Atvikin hafi því gerst innan yfirráðasvæðis Ítalíu í skilningi 1. gr. sáttmálans.

Um 3. gr.: Um hættu á að sæta illri meðferð í Líbíu. Dómstóllinn benti á að þótt aukið álag væri á Evrópuríkjum vegna vaxandi straums flóttafólks frá öðrum heimsálfum leysti það ríki ekki undan skyldu til að flytja ekki á brott neinn þann sem hætta yrði á að sætti meðferð í móttökuríkinu sem bryti gegn 3. gr. Fjallaði dómstóllinn um ástandið í Líbíu og meðferð á flóttafólki og hælisleitendum þar á þeim tíma er atvikin urðu og vísaði til neikvæðra skýrslna þar að lútandi, og ennfreður skýrslu evrópskrar nefndar um varnir gegn pyndingum og ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu frá árinu 2010. Ítalska ríkið hefði haldið því fram að Líbía væri öruggur staður fyrir flóttafólk og að Líbía færi að alþjóðlegum skuldbindingum sínum um hæli og vernd flóttamanna. Dómstóllinn benti hins vegar á að hvorki landslög né alþjóðasáttmálar dygðu ein og sér til að tryggja viðunandi vernd gegn illri meðferð þegar áreiðanlegar heimildir væru fyrir framkvæmd sem gengi gegn meginreglum sáttmálans. Ennfremur gæti ítalska ríkið ekki komið sér undan ábyrgð sinni samkvæmt sáttmálanum með því að vísa til síðari skuldbindinga á grundvelli tvíhliða samninga við Líbíu. Dómstóllinn áréttaði skuldbindingar ríkja á grundvelli alþjóðalaga um flóttamenn, m.a. meginregluna um að vísa fólki ekki aftur þangað sem líf þess eða frelsi kann að vera í hættu. Hefði sú regla einnig verið tekin upp í sáttmála Evrópusambandsins um grundvallarréttindi. Var það því niðurstaða dómstólsins að brotið hefði verið gegn 3. gr. sáttmálans.

Um 3. gr.: Um hættu á að sæta illri meðferð í upprunalandi. Dómstóllinn tók fram að ítölskum stjórnvöldum hefði borið að kanna hvort viðkomulandið gæfi tryggingu gegn gerræðislegri vísun fólks aftur þangað sem líf þess eða frelsi kynni að vera í hættu, einkum ef ríkið sem komið væri við í væri ekki aðili að sáttmálanum. Dómstóllinn benti á að Líbía hefði ekki fullgilt Flóttamannasamninginn og tók fram að í landinu hefði skort hvers kyns málsmeðferð til veitingar hælís og verndar. Gat því dómstóllinn ekki fallist á þau rök ítalska ríkisins að næg trygging væri gegn brottvísun kæranda til Sómalíu, enda hefðu mannréttindasamtök og flóttamannafulltrúi Sameinuðu þjóðanna fordæmt endursendingu margra hælisleitenda og flóttamanna til landa þar sem hættuástand ríkti. Dómstóllinn taldi að þegar kærendur hefðu verið fluttir til Líbíu hefðu ítölsk stjórnvöld vitað eða mátt vita að ónóg trygging væri fyrir því að þeir yrðu ekki á gerræðislegan hátt endursendir til upprunalanda sinna. Niðurstaða dómstólsins var því sú að ítalska ríkið hefði einnig brotið gegn 3. gr. sáttmálans að þessu leyti.

Um 4. gr. 4. viðauka: Dómstóllinn tók fram að hvorki texti né undirbúningsgögn sáttmálans útilokuðu beitingu ákvæðisins utan yfirráðasvæðis ríkis. Ef 4. gr. 4. samningsviðauka ætti að takmarkast við hópbrottvísanir af yfirráðasvæði aðildarríkjanna félli stór hluti flóttamannastraums utan gildissviðs ákvæðisins enda nyti þá flóttafólk, sem hefði flúið á hafi en ekki tekist að ná til landamæra ríkis, ekki sama réttar og þeir sem færu landleiðina til að fá leyst úr hælísbeiðni sinni. Dómstóllinn áréttaði að hið sérstaka eðli hafsvæða gerði þau ekki að svæðum utan laga og réttar. Komst dómstóllinn því að þeirri niðurstöðu að kæran væri tæk til meðferðar að því er varðaði 4. gr. 4. viðauka við sáttmálann. Hann tók fram að þótt margir útlendingar sættu svipuðum ákvörðunum sem teknar væru á sama tíma þýddi það ekki endilega að um væri að ræða hópbrottvísun ef mál sérhvers hlutaðeigandi einstaklings hefði fengið tilhlýðilega skoðun. Í fyrirliggjandi máli hefði flutningurinn til Líbíu farið fram án nokkurrar skoðunar á aðstæðum manna. Ítölsk yfirvöld hefðu ekki kannað deili á neinum, heldur hefðu kærendur einfaldlega verið teknir um borð og settir frá borði í Líbíu. Niðurstaða dómstólsins var að brottflutningur kæranda hefði í eðli sínu verið hópaðgerð, sem hefði brotið gegn 4. gr. 4. samningsviðauka við sáttmálann.

Um 13. gr.: Kærendur héldu því fram að þeir hefðu engar upplýsingar fengið frá ítölsku hermönnum, sem hefðu gefið þeim í skyn að verið væri að fara með þá til Ítalíu og hefðu ekki upplýst þá um hvað þeir gætu gert til að komast hjá því að verða sendir aftur til Líbíu. Kærendum var því ókleift að leggja fram umkvartanir á grundvelli 3. gr. sáttmálans og 4. gr. 4. samningsviðauka hjá lögbæru yfirvaldi og að fá ítarlega og gaumgæfilega umfjöllun um þær áður en brottflutningnum yrði fullnægt. Dómstóllinn áréttaði að það leiddi af 13. gr. sáttmálans að framkvæmd ráðstöfunar yrði að fresta þegar hún væri andstæð sáttmálanum og kynni að hafa óafturkræf áhrif. Niðurstaða dómstólsins var að brotið hefði verið gegn 13. gr.

Samkvæmt 41. gr. sáttmálans var ítalska ríkinu gert að greiða hverjum kæranda 15.000 evrur í miskabætur og kærendum sameiginlega 1.575,74 evrur í málskostnað.

Einn dómari skilaði séráliti.